Hak, Özgürlük, Sorumluluk

Toplum içinde yaşamak düzen ister. Bu nedenle kimse başına buyruk davranamaz. Hakkımızı kullanırken başkalarını da düşünmek, sorumluluğumuzu da yerine getirmek zorundayız.

HAK
Anayasa ve kanunlarla kişiye tanınmış, bir özgürlüğü sağlayan yetkilerdir.

ÖZGÜRLÜK
Kişinin dış baskı olmadan, kendi düşüncesi ve iradesiyle karar verebilmesidir.

SORUMLULUK
Kişinin kendisine ve başkalarına karşı yapması gereken görevleri zamanında yerine getirmesidir.

TEMEL HAK
İnsanın doğuştan sahip olduğu, insanca yaşaması için gerekli olan haklardır.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Hak ve sorumluluk **birlikte düşünülür**. Eğitim hakkım varsa ders çalışmak da sorumluluğumdur. Yalnızca hakkını isteyip görevini yapmayan kişi düzeni bozar.

Anayasa ne diyor? Madde 12

"Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder."

Devredilmez: Hakkını başkasına veremezsin. **Vazgeçilmez:** "Benim bu hakkım olmasın." diyemezsin. **İhtiva eder:** İçinde sorumluluğu da barındırır.

Hakkımın sınırı nerede başlar?

Üst katta müzik, alt katta sınav hazırlığı

Tuna: Doğum günü partisinde arkadaşlarıyla gece boyunca müzik dinliyor. Eğlenmek onun hakkı.

Nehir: Alt katta yarınki sınava çalışıyor, sesten dolayı odaklanamıyor. Dinlenmek ve çalışmak da onun hakkı.

ÖNEMLİ

Özgürlüğümüz, **başkasının hakkının başladığı yerde** biter. Tuna sesi kısarsa ikisinin de hakkı korunur.

Bir gün içinde hak ve sorumluluk

Okulda

Hakkım: Eğitim almak, fikrimi söylemek. **Sorumluluğum:** Derse hazırlanmak, arkadaşımı dinlemek, okul eşyalarını korumak.

Sokakta

Hakkım: Güvenle dolaşmak, parkı kullanmak. **Sorumluluğum:** Trafik kurallarına uymak, çevreyi kirletmemek, ortak alanları korumak.

Evde

Hakkım: Dinlenmek, oyun oynamak. **Sorumluluğum:** Aileme yardım etmek, komşulara saygılı olmak, gürültü yapmamak.

Haklarımızı Kim Korur?

En etkili güç: Devlet

Temel haklar anayasa ve yasalarla güvence altındadır. Devletin haklarımızı koruduğu toplumlarda insanlar kendini güvende hisseder. Hakkımız ihlal edilirse ilgili kurumlara başvurur veya görevlilerle iletişime geçeriz.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Haklar yasalarla korunmazsa **güçlü olan zayıfın hakkını çiğneyebilir**: Adalet duygusu zedelenir, insanlar kendini güvende hissetmez, huzur bozulur.

Haklarımızı koruyan üç belge

T.C. Anayasası

Ülkemizin en üstün hukuk belgesidir. Temel hak ve özgürlüklerimizi güvence altına alır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocukların yaşama, korunma, gelişme ve görüşlerini açıklama haklarını anlatır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Dünyadaki bütün insanların sahip olması gereken hakları sıralar.

Haberlerde haklarımız

Ambulans helikopter (temsilî)

Sağlık: Karadeniz'de hava ambulansıyla 2023'ün ilk 9 ayında 198 hasta taşındı. Trabzon'daki helikopter 2008'den beri Gümüşhane, Giresun, Rize ve Artvin'e de hizmet veriyor; yaylalardaki hastalar bile hizmete ulaşabiliyor.

Eğitim: Evde eğitim hizmetiyle okula gidemeyen özel gereksinimli öğrencilerin evine öğretmen gidiyor.

Bilim ve sanat: Osmaniye'de bir köy okulundaki sınıfta çocuklar teleskop kullanıyor, nota öğreniyor, resim yapıyor.

Köy okulunda bilim sınıfı (temsilî)

Bir hak üç soruda

Hak	Sorumluluğum	Nasıl korurum?
Eğitim	Ödevimi yapmak, okul kurallarına uymak	Engellenirsem ilgili kuruma başvurmak
Sağlık	Doktorun önerdiği ilacı zamanında almak	Sağlık kuruluşuna gitmek, kurallara uymak
Temiz çevre	Çöp atmamak, kaynakları korumak	Kirliliği belediyeye bildirmek

Hakkım çiğnenirse ne yaparım?

1. **Hakkımı bilirim:** Çiğnendiğinde fark ederim.
2. **Kuruma başvururum:** İlgili kuruma dilekçe veririm.
3. **Görevliye bildiririm:** Görevli kişilerle iletişime geçerim.

Temel Haklarımız

Hak ve özgürlük	Nerede yazar?	Ne demektir? Örnek
Yaşama ve kişi dokunulmazlığı	Anayasa m. 17; Bildirge m. 3; Sözleşme m. 6	Herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma hakkı vardır. Kimsenin canına ve bedenine zarar verilemez.
Kişi hürriyeti ve güvenliği	Anayasa m. 19; Bildirge m. 3	Kimse keyfî olarak özgürlüğünden yoksun bırakılamaz, güvenliği korunur.
Beslenme ve barınma	Bildirge m. 25; Sözleşme m. 27	Herkes insanca yaşayacak kadar beslenme ve barınma imkânına sahip olmalıdır.
Özel hayatın gizliliği	Anayasa m. 20	Aile ve özel hayatımıza saygı gösterilir. Başkasının fotoğrafını izinsiz paylaşamayız.
Konut dokunulmazlığı	Anayasa m. 21	Kanuna uygun bir karar olmadan kimsenin evine girilemez, arama yapılamaz.
Yerleşme ve seyahat	Anayasa m. 23; Bildirge m. 13	İstediğimiz yerde yaşayabilir, seyahat edebiliriz. Kanunda yazılı durumlarda sınırlanabilir.
Düşünce ve kanaat	Anayasa m. 25; Sözleşme m. 13	Kimse düşüncesini açıklamaya zorlanamaz, düşüncesi yüzünden suçlanamaz. Çocuk düşüncesini sözle, yazıyla veya sanatla açıklayabilir.
Din ve vicdan	Anayasa m. 24; Bildirge m. 18	Herkes inancını özgürce yaşar; kimse bu konuda zorlanamaz.
Haberleşme	Anayasa m. 22	Herkes haberleşebilir. Mektup ve mesajlarımızın gizliliği esastır.
Eğitim ve öğrenim	Anayasa m. 42; Bildirge m. 26; Sözleşme m. 28	Kimse eğitimden yoksun bırakılamaz. İlköğretim parasız ve zorunludur.
Sağlık	Anayasa m. 56; Sözleşme m. 23, 24	Devlet sağlıklı yaşamı sağlamakla görevlidir. Çocuk en iyi sağlık hizmetini alma hakkına sahiptir. Özel gereksinimli çocuğa durumuna uygun özel tedavi, eğitim ve bakım sağlanır.
Çalışma ve çocuğun korunması	Anayasa m. 50; Bildirge m. 23; Sözleşme m. 32	Kimse yaşına ve gücüne uymayan işte çalıştırılamaz. Çocuk, sağlığına ve eğitimine zarar veren işlerden korunur.
Bilim, sanat, kültür	Anayasa m. 27; Bildirge m. 27	Bilim ve sanatı öğrenebilir, yayabiliriz.
Dinlenme ve oyun	Sözleşme m. 31	Çocuğun dinlenme, oynama, kültür ve sanata katılma hakkı vardır.
Seçme ve seçilme	Anayasa m. 67	18 yaşını dolduran vatandaş seçimlerde oy kullanabilir, şartları taşıyorsa aday olabilir.

m. = madde. Bildirge: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Sözleşme: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

Dinlenme ve oyun hakkı

Çocuk olarak sesin önemli

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesine göre seni ilgilendiren konularda görüşünü özgürce açıklayabilirsin. Konuşarak, yazarak, resim yaparak kendini ifade et; başkalarının fikrine de saygı göster.

DİKKAT!

Çocuk haklarında **yaş sınırı** önemlidir: Sağlığını ya da okulunu olumsuz etkileyen işlerde çocuk çalıştırmak yasaktır.

Öğrenme çıktısı: Temel insan hak ve sorumluluklarının önemini sorgulayabilme

Haklar Korunmazsa

Salgında ne oldu?

COVID-19 salgını döneminde uçak seferleri iptal edildi, bazı köy ve mahalleler karantinaya alındı, okullar kapandı. Eğitim EBA üzerinden uzaktan sürdü. Burada insanların **yaşama ve sağlık hakkını korumak** için **seyahat özgürlüğü** geçici olarak sınırlandı.

A+ SINAVDA ÇIKABİLİR

Bazen bir hakkı korumak için başka bir hak **kanunla ve geçici olarak** sınırlanır. Salgında seyahat özgürlüğünün sınırlanması, herkesin sağlığı içindir.

Salgında kullanabildiğimiz haklar	Kısıtlanan haklar
Uzaktan eğitimle öğrenim	Yüz yüze okula gitme
Sağlık hizmetlerinden yararlanma	Serbestçe seyahat etme
İnternetten haberleşme	Toplu etkinliklere katılma, misafirliğe gitme

Dünyada hak sorunları

Barınma

Avrupa'nın birçok ülkesinde artan yaşam maliyeti ve konut sıkıntısı yüzünden sokakta yaşamak zorunda kalanların sayısı artıyor. Bu insanlar barınma hakkından yeterince yararlanamıyor.

Savaş ve baskı

Savaş ve baskı altında yaşayan insanlar, özellikle de çocuklar; yaşama, beslenme ve eğitim haklarından mahrum kalabiliyor. Dünyanın her yerinde insanlar bu ihlalleri protesto ediyor.

BUNU UNUTMA

Başka birinin hakkı çiğnenirken susmak da doğru değildir. Hak ihlallerine **duyarlı olmak** bir insanlık sorumluluğudur.

Hak ve sorumluluğu neden bilmeliyiz?

- Hakkımı bilirsem ihlal edildiğinde fark eder, arayabilirim.
- Başkalarının hakkını çiğnemem, saygı ortamı oluşur.
- Sorumluluğumu yaparsam hem ben hem toplum kazanır.
- Herkes hakkını ve görevini bilirse adalet güçlenir.

5N1K ile sorgula

Ne? Ne gibi temel haklarım var?
Nerede? Haklarım nerede yazılı?
Ne zaman? Hakkım ne zaman sınırlanabilir?
Neden? Bu haklar neden korunmalı?
Nasıl? Hakkımı nasıl ararım?
Kim? Haklarımı kim korur, kim çiğneyemez?

Notlarım

Öğrenme çıktısı: Temel insan hak ve sorumluluklarının önemini sorgulayabilme

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

☐ 1. Temel haklar doğuştan gelir, devredilemez.
☐ 2. Hakkımı kullanırken başkasının hakkını düşünmem gerekmez.
☐ 3. Haberleşmenin gizliliği Anayasa'da yer alır.
☐ 4. Çocuklar her işte çalıştırılabilir.
☐ 5. Salgında sağlığı korumak için seyahat özgürlüğü sınırlanmıştır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Eğitim hakkı	☐	Mesajlarımın gizli kalması
B) Yerleşme hakkı	☐	Okula gidip öğrenim görmek
C) Haberleşme	☐	Dinlenip arkadaşlarımla eğlenebilmek
D) Oyun hakkı	☐	Ödevini zamanında yapmak
E) Sorumluluk	☐	İstediğim yerde oturabilmek

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **Anayasa** **sorumluluk** **özgürlük** **devlet**

1. Kişinin kendi iradesiyle karar vermesine ..... denir.
2. Haklarımızı korumada en etkili güç ..... olarak bilinir.
3. Yapmamız gereken görevlere ..... denir.
4. Temel haklar ..... ile güvence altındadır.

D. Düşünelim, yorumlayalım

1. Berk, parkta oyun oynarken gürültü yaptığı için uyarılınca "Burası herkesin, istediğimi yaparım." der. Oysa yan bankta bir hasta dinlenmekte, biraz ötede bebek uyumaktadır.

a) Berk'in düşüncesini hak ve özgürlüğün sınırı açısından değerlendiriniz.
b) Berk nasıl davransaydı herkesin hakkı korunurdu? Yorumlayınız.

2. Bir ülkede yasalar, çocukların ağır işlerde çalıştırılmasını yasaklamamaktadır. Pek çok çocuk okula gidememekte, sağlıkları bozulmaktadır.

a) Bu ülkede çocukların hangi hakları zarar görmektedir? İki tane yazınız.
b) Hakların anayasa ve yasalarla korunması neden önemlidir? Açıklayınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!